

3. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

3.1. Сучасні закономірності стану здоров'я всього населення України

Всесвітньою організацією охорони здоров'я проголошено послідовну політику щодо удосконалення охорони здоров'я, мета якої – збереження життя і досягнення якомога вищого рівня здоров'я населення. Згідно з нею, в усіх країнах-учасницях ВООЗ мають бути започатковані структури та процеси, які б гарантували безперервне удосконалення якості охорони здоров'я.

Інформаційною базою оптимізації медичної і медико-соціальної допомоги населенню Європейською політикою „Здоров'я для всіх на XXI століття” визначено всебічний розвиток моніторингу здоров'я. Значна роль відводиться встановленню особливостей здоров'я різних прошарків населення, їх тенденцій і в Україні.

Необхідність стеження за станом здоров'я підтверджено Постановами Кабінету Міністрів України: від 28.12.2000 р. №1907 „Про моніторинг стану здоров'я населення, діяльності та ресурсного забезпечення закладів охорони здоров'я”; від 17.09.2002 р. №1394 „Про виконання завдань, що випливають з послання Президента України до Верховної Ради України „Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки”; від 06.04.2005 р. №263 „Про запровадження моніторингу результатів діяльності Кабінету Міністрів України та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій” та наказом МОЗ України від 31.05.2002 р. №197 „Про рейтингову оцінку стану здоров'я населення, діяльності та ресурсного забезпечення закладів охорони здоров'я”.

Щодо здоров'я населення, то Держкомстатом ведеться облік народжуваності, смертності населення, інфекційних та інших хвороб.

Для забезпечення управлінських рішень та контролю над регіонами існує інформаційна система МОЗ. Дані надаються у вигляді статистичних державних та галузевих звітів і стосуються народжуваності, смертності, захворюваності (загальної і за причинами).

Ведеться Національний комп'ютерний реєстр випадків онкологічних хвороб.

Існує Державна система моніторингу довкілля, спрямована на поглиблення знань про стан навколишнього середовища; обґрунтування природоохоронних заходів і нагляд за їхньою ефективністю.

Про стан здоров'я населення свідчать такі показники як поширеність хвороб – кількість всіх хвороб, виявлених у поточному році, і захворюваність – кількість вперше виявлених хвороб за рік.

Щорічно в заклади охорони здоров'я здійснюється близько 81,0 млн звертань з приводу всіх хвороб, з них вперше виявлені – близько 32,0 млн. У 2006 р. поширеність становила 81,6 млн випадків хвороб, або 174577,5 на 100 тис. населення. Цей показник у період 2001–2006 рр. підвищився на 14,4% порівняно з 2005 р. – на 1,1%, що свідчить про зростання обсягів медичної допомоги населенню. Захворюваність знизилася з 69876,1 на

100 тис. населення у 2005 р. до 68962,8 на 100 тис. населення у 2006 р. (на 1,3%), за останні 5 років зросла на 1,9%.

Що стосується окремих класів хвороб (табл. 3.1.1), то за останній рік знизилася захворюваність на інфекційні та паразитарні хвороби (на 1,1%), злоякісні новоутворення (на 1,7%), розлади психіки та поведінки (на 4,6%), хвороби органів дихання (на 3,5%), органів травлення (на 1,1%). Стабілізувалася кількість вперше виявлених хвороб крові й кровотворних органів, ендокринних хвороб, розладів харчування та порушення обміну речовин, ока та його придаткового апарату, вуха та соскоподібного відростка, системи кровообігу, шкіри та підшкірної клітковини, кістково-м'язової системи та сполучної тканини, сечостатевої системи, природжених вад розвитку.

Таблиця 3.1.1

Динаміка захворюваності та поширеності хвороб серед усього населення України
у 2001, 2005, 2006 роках (на 100 тис. усього населення)

Клас хвороб		Рік			Динаміка змін,%	
		2001	2005	2006	2006/2005	2006/2005
Усього	п	152571,1	172633,0	174577,5	+1,1	+14,4
	з	67689,0	69876,1	68962,8	-1,3	+1,9
Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	п	4342,8	4247,9	4259,8	+0,3	-1,9
	з	2995,0	2839,6	2807,1	-1,1	-6,3
Новоутворення	п	3129,3	3567,2	3703,1	+3,8	+18,3
	з	803,0	866,5	885,4	+2,2	+10,3
у т.ч. злоякісні	п	1593,2	1835,0	1907,6	+4,0	+19,7
	з	316,1	334,4	328,6	-1,7	+3,9
Хвороби крові й кровотворних органів	п	1525,2	1676,8	1696,8	+1,2	+11,2
	з	499,2	504,5	503,6	-0,2	+0,9
Ендокринні хвороби, розлади харчування та порушення обміну речовин	п	6881,9	7488,3	7666,9	+2,4	+11,4
	з	1156,3	1165,4	1164,9	-0,04	+0,7
Розлади психіки та поведінки	п	4647,7	4733,9	4741,5	+0,2	+2,0
	з	492,4	484,0	461,6	-4,6	-6,3
Хвороби нервової системи	п	4300,6	4684,3	4783,8	+2,1	+11,2
	з	1520,6	1600,6	1634,4	+2,1	+7,5
Хвороби ока та його придаткового апарату	п	8004,2	8856,1	8911,7	+0,6	+11,3
	з	3189,5	3428,2	3448,4	+0,6	+8,1
Хвороби вуха та соскоподібного відростка	п	3155,3	3362,4	3368,2	+0,2	+6,7
	з	2413,7	2540,6	2539,5	-0,04	+5,2
Хвороби системи кровообігу	п	39513,7	50268,6	51784,6	+3,0	+31,0
	з	4862,7	5159,6	5199,2	+0,8	+6,9
Хвороби органів дихання	п	34611,1	35753,2	34824,7	-2,6	+0,6
	з	28985,2	29499,0	28465,8	-3,5	-1,8
Хвороби органів травлення	п	14001,1	16593,9	16954,6	+2,2	+21,1
	з	2877,9	2992,7	2958,9	-1,1	+2,8
Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	п	4832,1	4866,3	4851,1	-0,3	+0,4
	з	4094,1	4110,8	4077,9	-0,8	-0,4
Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	п	8630,9	9652,9	9804,6	+1,6	+13,6
	з	3248,8	3398,0	3416,2	+0,5	+5,2
Хвороби сечостатевої системи	п	7844,7	9226,3	9432,7	+2,2	+20,2
	з	4178,9	4638,0	4647,0	+0,2	+11,2
Вагітність, пологи та післяпологовий період	п	5412,4	6210,4	6352,8	+2,3	+17,4
	з	4730,6	5326,2	5403,2	+1,4	+14,2
Природжені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії	п	536,4	579,1	585,9	+1,2	+9,2
	з	120,6	113,40	113,3	-0,09	-6,1
Травми, отруєння та деякі інші наслідки від зовнішніх чинників	п	4833,5	5080,9	5179,5	+1,9	+7,2
	з	4567,1	4806,9	4896,2	+1,8	+7,2

п – поширеність; *з* – захворюваність.

За останні п'ять років знизилася захворюваність на деякі інфекційні та паразитарні хвороби (на 6,3%), розлади психіки та поведінки (на 6,3%), хвороби органів дихання (на 1,8%), природжені вади розвитку (на 6,1%), стабілізувалася захворюваність щодо ендокринних хвороб, розладів харчування та порушень обміну речовин, хвороб шкіри та підшкірної клітковини. За рештою класів хвороб захворюваність зросла – найбільш значно стосовно новоутворень (на 10,3%), хвороб сечостатевої системи (на 11,2%) ускладнень вагітності, пологів та після пологового періоду (на 14,2%).

Що стосується поширеності хвороб, то за останній рік відмічено незначне накопичення випадків хронічної патології, про що свідчить зростання поширеності новоутворень (+3,8%), ендокринних хвороб, розладів харчування та порушень обміну речовин (+2,4%), хвороб нервової системи (+2,1%), системи кровообігу (+3,0%), органів травлення (+2,2%), сечостатевої системи (+2,2%), ускладнень вагітності, пологів та післяпологового періоду (+2,3%) та ряду інших хвороб. Більш значне зростання поширеності хвороб виявлено за останні 5 років. Так, кількість всіх випадків новоутворень зросла на 18,3%, хвороб крові й кровотворних органів – на 11,2%, ендокринних хвороб, розладів харчування та порушень обміну речовин – на 11,4%, ока та його придаткового апарату – на 11,3%, хвороб системи кровообігу – на 31,0%, органів травлення – на 21,1%, кістково-м'язової системи на 13,6%, сечостатевої системи – на 20,2%, ускладнень пологів і післяпологового періоду – на 17,4%. Менш значно зросла поширеність травм та отруєнь, природжених вад розвитку, хвороб вуха та соскоподібного відростка.

У структурі захворюваності у 2006 р. переважали хвороби органів дихання з часткою 41,3%, системи кровообігу (7,5%), травми та отруєння (7,1%), хвороби сечостатевої системи (6,7%), шкіри та підшкірної клітковини (5,9%), кістково-м'язової системи та сполучної тканини (5,0%), ока та його придаткового апарату (5,0%), органів травлення (4,3%), деякі інфекційні та паразитарні хвороби (4,1%) (рис. 3.1.1). Порівняно з 2001 р. сталися зміни – інфекційні та паразитарні хвороби перемістилися з восьмого на дев'яте місце, хвороби органів травлення – навпаки.

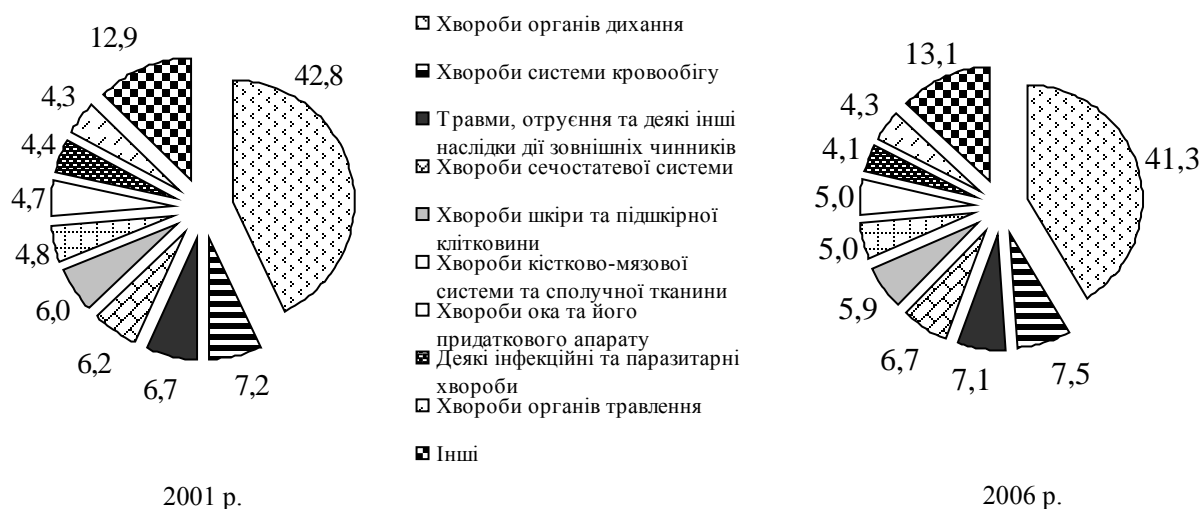

Рис. 3.1.1. Структура захворюваності всього населення України у 2001 і 2006 рр., %

У структурі поширеності у 2006 р. найбільшою була питома вага хвороби системи кровообігу з часткою 29,7%, органів дихання (19,9%), органів травлення (9,7%), кістково-м'язової системи та сполучної тканини (5,6%), сечостатевої системи (5,4%), ока та його додаткового апарату (5,1%), ендокринних хвороб, розладів харчування та порушень обміну речовин (4,4%), травм та отруєнь (3,0%), шкіри та підшкірної клітковини (2,8%) (рис. 3.1.2). У структурі поширеності порівняно з 2001 р. сталися зміни – хвороби ока та його додаткового апарату перемістилися з п'ятого на шосте місце, хвороби сечостатевої системи – навпаки.

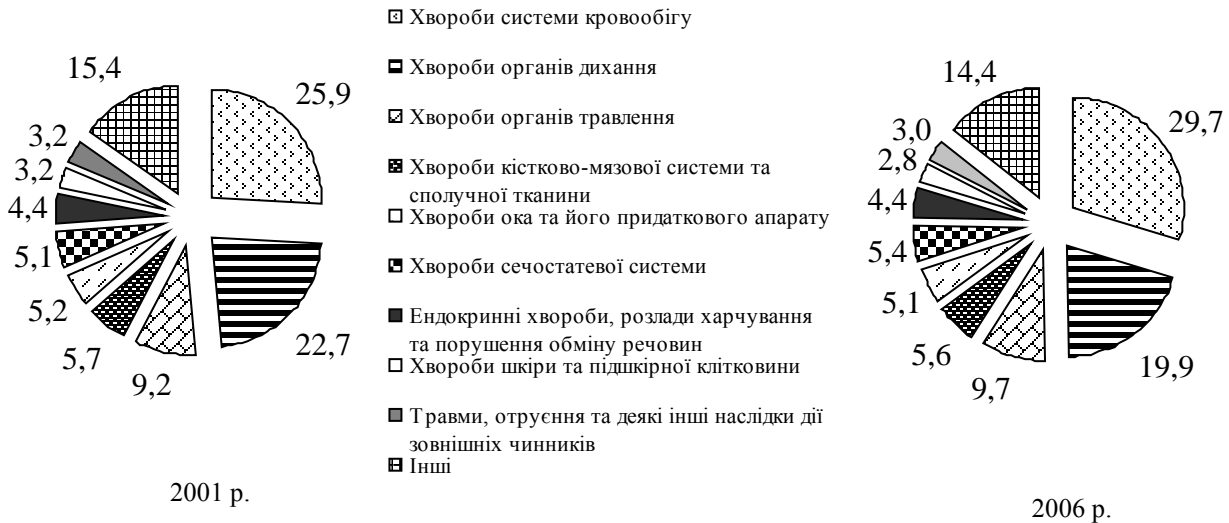

Рис. 3.1.2. Структура поширеності хвороб серед всього населення України у 2001 і 2006 рр. (%)

Для характеристики стану здоров'я використовуються і узагальнюючі показники. За даними Євробюро ВООЗ в Україні за показником DALY (втрачені роки здорового життя) найбільш значна частка тягаря хвороб серед осіб обох статей припадає на серцево-судинні захворювання. На другому місці за значенням для чоловіків – невмисні травми, для жінок – нервово-психічні розлади (табл. 3.1.2).

Таблиця 3.1.2

Десять основних груп стійких порушень здоров'я і інвалідності чоловіків та жінок в Україні (2002 р.), ранжируваних у відповідності з їх питомою вагою у загальному числі DALY (за даними Євробюро ВООЗ)

Ранг	Чоловіки		Жінки	
	Групи стійких порушень здоров'я	Всього DALY (%)	Групи стійких порушень здоров'я	Всього DALY (%)
1	Серцево-судинні захворювання	27,2	Серцево-судинні захворювання	33,6
2	Неумисні травми	15,5	Нервово-психічні розлади	16,5
3	Нервово-психічні розлади	11,3	Злоякісні новоутворення	10,4
4	Інфекційні та паразитарні хвороби	9,3	Хвороби органів чуття	5,4
5	Злоякісні новоутворення	9,0	Неумисні травми	5,2
6	Навмисні травми	7,2	Хвороби кістково-м'язової системи	5,2
7	Хвороби органів травлення	4,9	Хвороби органів травлення	4,1
8	Хвороби органів дихання	3,8	Хвороби органів дихання	3,8
9	Хвороби органів чуття	3,1	Інфекційні та паразитарні хвороби	3,4
10	Хвороби кістково-м'язової системи	2,2	Навмисні травми	2,6

В таблиці 3.1.3 наведено 10 основних факторів ризику (у порядку зменшення значущості, окремо для чоловіків і жінок) у відношенні тягаря хвороб в Україні. При вимірюванні в DALY максимальний тягар хвороб серед чоловіків пов'язано із вживанням тютюну та алкоголю, серед жінок – з підвищеним артеріальним тиском та високим рівнем холестерину.

Таблиця 3.1.3

Десять основних чинників у відношенні тягаря хвороб в Україні (2002 р.), ранжируваних у відповідності з їх питомою вагою у загальному числі DALY (за даними Євробюро ВООЗ)

Ранг	Чоловіки	Всього DALY (%)	Жінки	Всього DALY (%)
	Групи стійких порушень здоров'я		Групи стійких порушень здоров'я	
1	Тютюн	20,2	Підвищений артеріальний тиск	20,3
2	Алкоголь	18,3	Високий рівень холестерину	16,6
3	Підвищений артеріальний тиск	13,9	Високий індекс маси тіла	11,4
4	Високий рівень холестерину	12,7	Недостатнє вживання фруктів та овочів	8,6
5	Недостатнє вживання фруктів та овочів	7,6	Недостатня фізична активність	6,4
6	Високий індекс маси тіла	7,2	Алкоголь	4,3
7	Недостатня фізична активність	4,9	Тютюн	3,0
8	Наркотики	4,1	Небезпечний секс	2,3
9	Свинець	1,2	Наркотики	1,7
10	Небезпечний секс	1,1	Дим у приміщеннях від згорання твердого палива	1,5

Таким чином, в Україні у період 2000–2005 рр. виявлені тенденції до зростання як вперше виявлених, так і всіх хвороб. У структурі захворюваності та поширеності хвороб серед всього населення України переважають хвороби органів дихання, системи кровообігу, травми та отруєння, хвороби сечостатевої системи, шкіри та підшкірної клітковини, ока та його додаткового апарату, кістково-м'язової системи та сполучної тканини, органів травлення, ендокринні хвороби, розлади харчування та порушення обміну речовин, деякі інфекційні та паразитарні хвороби. Найбільш поширеною патологією є серцево-судинні захворювання. Майже кожний третій випадок, з яким звертаються до лікувально-профілактичних закладів, є хвороби системи кровообігу.

У поточному році заходи з охорони здоров'я здійснювалися на державному, галузевому і регіональному рівнях. Про це свідчить, зокрема, участь Президента України В.А.Ющенко у роботі Всеукраїнської конференції медичних працівників, що відбулася у лютому 2006 року в Вінниці. На II з'їзді сімейних лікарів у м. Харкові у листопаді 2005 р. визначено основні напрями широкомасштабних реформ у галузі охорони здоров'я. Останні відображено в Указі Президента від 6 грудня 2005 року „Про невідкладні заходи щодо реформування системи охорони здоров'я населення”. Цим документом передбачено значний обсяг державних дій, спрямованих на забезпечення ефективного розвитку системи охорони здоров'я, збереження генофонду нації, проведення глибоких структурних змін у медичній галузі, запровадження європейських стандартів дотримання прав громадян на медичну допомогу.

В Універсалі національної єдності, підписаному 3 серпня 2006 р. (п. 17), йде мова про необхідність популяризації здорового способу життя, переорієнтації системи охорони здоров'я на людський розвиток, створення Національних центрів боротьби з туберкульозом, з ВІЛ/СНІДом, Національного центру серця, Національного інституту раку, Всеукраїнського центру охорони здоров'я матері та дитини.

Впродовж останніх років відбулися парламентські слухання щодо лікування онкологічних захворювань, туберкульозу, серцево-судинних хвороб, розглянуто соціально-економічні проблеми ВІЛ/СНІДу, наркоманії, алкоголізму, травматизму, демографічної ситуації в Україні та ряд інших. У березні 2006 р. у Верховній Раді України проведено День Уряду, присвячений стану епідемії туберкульозу в Україні та шляхам її подолання, у квітні – парламентські слухання за участю країн-учасниць СНД „20 років Чорнобильської катастрофи: підсумки і перспективи”. У Комітеті Верховної Ради України з питань охорони здоров'я відбулися слухання на тему „Проблеми державного фінансування та шляхи підвищення його ефективності в системі охорони здоров'я України”. Помітною подією другої сесії Верховної Ради України стало розширене засідання Комітету за участю керівництва МОЗ і АМН України, на якому розглянуто нагальні проблеми розвитку галузі, її законодавчої бази та ряд інших питань.

Проблемні питання медичної сфери знайшли відображення у постановах та розпорядженнях Кабінету Міністрів України, якими схвалено концепції боротьби з онкологічними хворобами в т. ч. у дітей, серцево-судинними і судинно-мозковими захворюваннями, туберкульозом. Затверджено концепції „Державної програми створення єдиної системи надання екстреної медичної допомоги на період до 2010р.”, Державної програми „Трансплантація” на 2006–2010 рр., Державної програми „Репродуктивне здоров'я нації на 2006–2015 рр.”, „Державної програми розвитку ПМСД на засадах сімейної медицини на період до 2010 р.”, „Загальнодержавної програми імунопрофілактики та захисту населення від інфекційних хвороб на 2007–2015 рр.” та ін. Постановою Кабінету Міністрів України від 31.05.2006, №759 створено Комітет з питань протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та іншим соціально небезпечним хворобам.

У 2006 р. урядова делегація приймала участь у роботі Генеральної Асамблеї ООН з питань ВІЛ/СНІДу. Зусилля України на шляху лікування і забезпечення хворих антиретровірусною терапією були високо оцінені міжнародною спільнотою. Зроблено заявку України до Глобального фонду щодо фінансування заходів з подолання епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні. У лютому 2006 р. у МОЗ України проводилася сесія Світового банку за проектом „Контроль за туберкульозом та ВІЛ/СНІДом”.

Підписано спільну заяву про співробітництво між МОЗ України та США в напрямках спільних дій щодо запобігання людському фактору пташиного грипу, контролю над туберкульозом та ВІЛ/СНІДом, розвитку кардіологічних програм та боротьби з онкологічними захворюваннями, подальшого реформування системи охорони здоров'я України, проведення навчань для фахівців галузі.

Міністра охорони здоров'я України введено до складу Ради Національної безпеки і оборони України, створено Національну Раду з питань охорони здоров'я при Президенті України. До проекту Стратегії національної безпеки України на період до 2010 р. внесено

низку заходів щодо поліпшення демографічної ситуації і стану здоров'я населення в країні та розбудови національної системи охорони здоров'я.

Відбулися загальні збори АМН України, присвячені важливому питанню: „Медичні аспекти чорнобильської катастрофи: 20 років потому” за участю відомих вітчизняних вчених та їхніх колег з Великої Британії, Іспанії, Німеччини, Росії, США, які обговорювали дані багаторічних досліджень та спостережень.

Наприкінці серпня 2006 р. в Полтаві відбувся XI Конгрес Світової федерації українських лікарських товариств, на якому визначено головні проблеми медичної галузі. У жовтні 2006 р. відбувся III конгрес педіатрів України „Сучасні проблеми клінічної педіатрії”, III Національний з'їзд фармакологів України „Фармакологія 2006 – крок у майбутнє”, у вересні – XIV з'їзд ортопедів-травматологів та ряд інших наукових форумів.

У грудні 2006 р. на території дитячої спеціалізованої лікарні „Охматдит” відкрито Всеукраїнський центр дитячої кардіології та кардіохірургії МОЗ України на 100 ліжок. Буде створено новітній радіологічний центр на базі лікарні у Феофанії, який розпочне свою роботу наприкінці 2007 р. Є проект добудови в столиці високотехнологічного Всеукраїнського клінічного центру із загальнонаціональним опіковим центром. У Державному бюджеті на 2007 р. закладено кошти на закупівлю та обслуговування приладу гамма-ніж.

Основні завдання з охорони здоров'я залишилися незмінними. Це – популяризація здорового способу життя, боротьба з серцево-судинними, онкологічними та інфекційними захворюваннями, зокрема, туберкульозом і ВІЛ/СНІДом, формування бюджету для втілення комплексних програм та заходів, поліпшення медичної допомоги дітям та матерям, забезпечення населення доброякісними ліками за доступними цінами, запровадження первинної допомоги на засадах сімейної медицини, посилення медичної служби на селі, запровадження загальнообов'язкового державного медичного страхування.

Основними напрямками діяльності на 2007 р. визначено:

- розроблення правових засад реалізації державних гарантій безоплатної медичної допомоги у відповідності до обсягів фінансових можливостей галузі; підвищення ефективності використання ресурсів охорони здоров'я та створення економічних передумов для функціонування системи державного регулювання і контролю у сфері медичного страхування;
- покращення якості та доступності медичної допомоги населенню, запровадження новітніх технологій охорони здоров'я, передусім для матерів та дітей; забезпечення реалізації державних програм спрямованих на покращення показників здоров'я нації; стабілізацію ситуації із серцево-судинними, онкологічними та інфекційними захворюваннями, репродуктивним здоров'ям, захворюваннями на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію/СНІД; створення Національного центру боротьби з туберкульозом;
- пріоритетний розвиток первинної медико-санітарної допомоги;
- розробка та впровадження клінічних протоколів, стандартів діагностики та лікування;

- підвищення конкурентноздатності вітчизняної медичної та фармацевтичної продукції, контроль за її виробництвом, імпортом, реалізацією та рекламою;
- популяризація здорового способу життя; формування суспільної думки щодо шкідливості тютюнопаління, зловживання алкогольними напоями, наркотиками, вжиття заходів для протидії цим негативним явищам;
- підвищення соціального статусу працівників охорони здоров'я.